

Fusta d'eucaliptus cremada

**Ennату
Domingo**

**Fusta
d'eucaliptus
cremada**

**Un relat sobre els orígens
i les identitats**

Navoia

Primera edició Març de 2022
Primera reimpressió Abril de 2022

Publicat a Barcelona per Editorial Navona SL
Editorial Navona és una marca registrada de Suma Llibres SL
Aribau 153, 08036 Barcelona
navonaed.com

Direcció editorial Ernest Folch
Edició Xènia Pérez
Disseny gràfic Alex Velasco i Gerard Joan
Maquetació i correcció Moelmo
Paper tripa Oria Ivory
Tipografies Heldane i Studio Feixen Sans
Distribució a Espanya UDL Libros

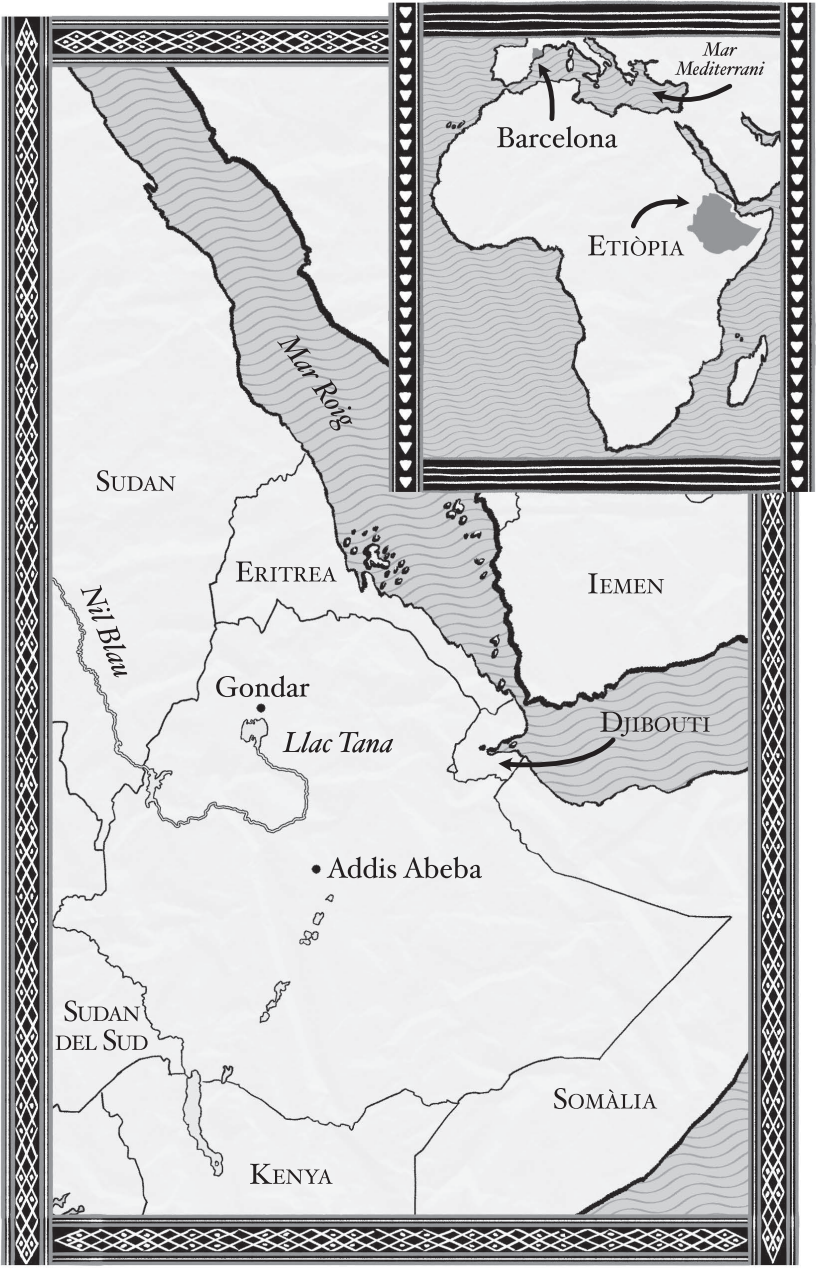
ISBN 978-84-19179-13-5
Dipòsit legal B 1494-2022
Impressió Romanyà-Valls, Capellades

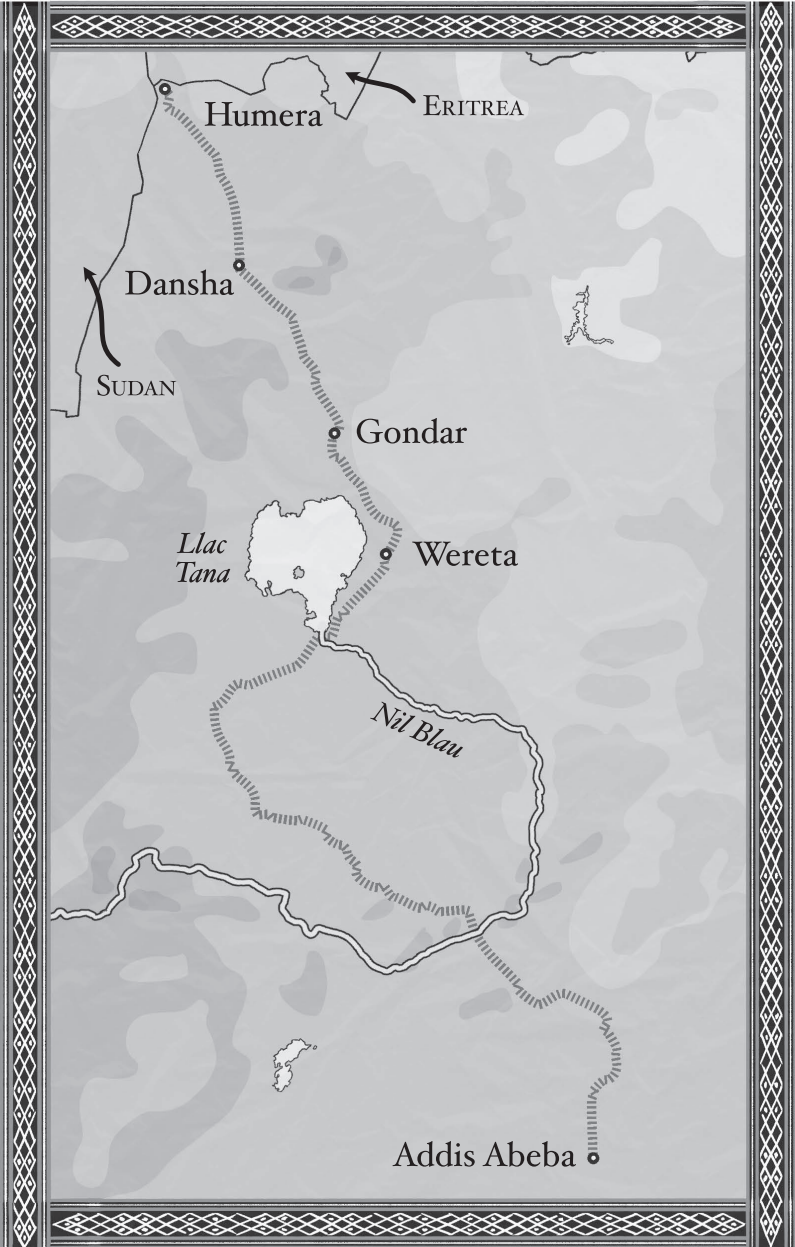
© Ennату Domingo Soler, 2022
Publicat d'acord amb Pontas Literary & Film Agency
Tots els drets reservats
© de la present edició: Editorial Navona SL, 2022

Navona dona suport al copyright i a la propietat intel·lectual. El copyright estimula la creativitat, produeix noves veus i crea una cultura dinàmica. Gràcies per confiar en Navona, comprar una edició legal i autoritzada i respectar les lleis del copyright, evitant reproduir, escanejar o distribuir parcialment o totalment qualsevol part d'aquest llibre sense el permís dels titulars. Amb la compra d'aquest llibre, ajuda els autors i Navona a seguir publicant.

Índex

Al costat de la finestra	9
Una nova guerra al nord	11
El luxe del silenci	21
Sota l'ombra del <i>warka</i>	29
Mai no vam arribar a casa	45
Sobre la doble identitat	75
La porta blau turquesa de Gondar	93
La desculturització	113
Els sons de la memòria	129
De Nairobi a Addis Abeba	139
L'olor de fusta d'eucaliptus cremada	151
<i>Nota de l'autora</i>	159
<i>Glossari</i>	161
<i>Agraïments</i>	165

Al costat de la finestra

Vam marxar de Dansha cap a Wereta en un autobús ple de gom a gom, on hi feia molta calor i se sentia una intensa olor de suor. L'aire era dens, costava respirar. La carretera de terra seca era estreta i cada cop que ens creuàvem amb un altre vehicle semblava que haguéssim de sortir-ne. Hi havia molts clots i el conductor havia de frenar constantment per esquivar-los si no volia bolcar. L'autobús es movia com un vaixell al mig de l'oceà en una tempesta. Jo anava asseguda al costat de la finestra, amb el meu germà petit a la falda; tenia set anys i ell tres, però no em pesava gens. El Mikaele tenia molta febre i estava tan feble que ja ni plorava. Encara que hagués plorat de set o de gana, no li hauria pogut donar res. Ja ens havíem acabat el *dabo** i no ens quedava aigua. No portàvem cap equipatge, només uns quants *birrs*, tot el que teníem ho dúiem posat. Malgrat que el vidre estava força brut, podia anar mirant el paisatge pla que anàvem deixant enrere. Encara estàvem a l'estació seca, però entràvem a la zona més verda, humida i muntanyosa

* La definició de les paraules en amhàric es troba al glossari al final del llibre.

d'Etiòpia. De tant en tant avançàvem un carro tirat per un cavall, un grup de dones carregades amb farcells al cap plens de verdures o sota un paraigües, protegint-se del sol, caminant al costat de la carretera. Els bonys i els sotracos imprevistos em feien picar amb el front contra el vidre. De sobte, de reüll vaig veure un professor de l'escola de Dansha entre els passatgers. Només havia anat un dia a l'escola, un únic dia a la meua vida, i segurament no em reconeixeria però, per si un cas, em vaig tancar la cara amb la meua *netela* de cotó blanc i vaig abraçar fort el Mikaele contra el meu pit. No volia que em preguntés com estava la meua mare. Que no es veia que estava molt malament? La Yamrot, asseguda al meu costat, havia vomitat feia poc al mig del passadís de l'autobús i la gent del nostre voltant ens mirava amb fàstic. Tossia molt i la seva *netela* estava plena de taques de sang. Ningú havia fet cap gest per ajudar-nos. En aquell moment la seva ajuda tampoc hauria servit de molt, l'estat de la Yamrot semblava irreversible. L'autobús anava a Gondar. Jo sabia que des de Dansha fins a Wereta es trigava dos dies i que Gondar era a mig camí. Potser hauríem de tornar a passar la nit a la parada de l'autobús per esperar el següent. Però el que no sabia era que aquella carretera polsegosa em portaria cap a un horitzó impossible d'imaginar aleshores.

Una nova guerra al nord

El 4 de novembre del 2020 em vaig desvetllar de matinada en un petit i acollidor apartament al centre de Brussel·les. A fora encara era negra nit, ben fosc, i els carrers de la ciutat estaven totalment buits i en silenci absolut. Els vidres de l'habitació es veien entelats. Vaig allargar la mà per sota de l'edredó per agafar el mòbil de la taula de nit. Guiada pels moviments gairebé automàtics dels meus dits vaig obrir el Twitter.

«El primer ministre d'Etiòpia, Abiy Ahmed, ha ordenat una intervenció militar al Tigray*», vaig llegir en un tuit que s'anava viralitzant. Tot el món estava pendent de les eleccions dels Estats Units, on Joe Biden i Donald Trump es disputaven la presidència dels següents quatre anys. I el Tigray, un dels deu Estats de la federació etiòp, s'havia quedat sense connexió a Internet. *Blackout*. Fos a negre, sense accés a la informació. Jo ja no tornaria a adormir-me. Sabia que aquella piulada seria amplificada en poques hores pels mitjans de comunicació internacionals. Se'm van tensar els músculs, preveia que molts

* Per més que en català s'anomena Tigre, l'autora ha decidit mantenir el nom en amhàric al llarg de tot el llibre.

no podríem fer res més que observar com augmentava el nombre de morts, com es manipulava la informació que aniria sortint amb comptagotes, fent-nos perdre el fil conductor dels esdeveniments. I finalment vindria el silenci, que deixaria espai per reflexionar i obriria pas a la següent onada de violència. Semblava una galleda amb aigua plena de forats i ens faltaven mans per tapar-los. Un patró de conducta que s'havia tornat endèmic al país, difícil de trencar.

El govern central etiòp deia que el TPLF (com es coneix el Front d'Alliberament Popular del Tigray) havia atacat la base militar instal·lada a Humera, que era una de les que tenia més soldats, artilleria i material bèl·lic. El motiu pel qual aquesta base militar era tan important era la seva proximitat amb Eritrea, que representava la major amenaça fins feia molt poc. Tot i que la guerra amb Eritrea, iniciada el 1998, s'havia acabat el 2001, la base militar estava equipada per si hi havia atacs a la frontera i, per tant, sempre havia estat activa. L'atac a la base militar etiòp era un atac a Etiòpia i a la seva unitat. Però, havia estat realment un atac preventiu del TPLF? Era evident que des de feia mesos el govern central etiòp volia destituir el govern del Tigray, d'on provenia l'elit que havia estat governant Etiòpia durant tres dècades i que es resistia al canvi de statu quo que havia resultat de les reformes polítiques que van portar l'administració d'Abiy Ahmed al poder. A més, pocs dies abans de l'atac a la base militar, s'havien vist soldats etiòps apropant-se

a la frontera del Tigray. El govern federal va recuperar el control militar de Dansha, d'Humera i de Mekele, la capital del Tigray, però va continuar una guerra de guerrilles de membres del TPLF juntament amb soldats eritreus.

Als vint-i-quatre anys, estava a més de cinc mil quilòmetres de distància d'Etiòpia, els pobles de la meva infància eren bombardejats i mai no m'havia sentit tan confosa sobre les meves arrels. Ni tan decebuda i ingènua per haver pensat que el camí cap a l'estabilitat política etiop, clau per al desenvolupament, seria fàcil. Semblava que el govern federal i el govern del Tigray havien arribat a la conclusió que, per construir l'Etiòpia democràtica i pròspera que volien —i que la gent tant demanava—, havien d'autodestruir-se en una batalla per l'hegemonia política.

Era la primera vegada que veia Dansha i Humera convertits en notícies internacionals. L'estómac se m'engongia. Una sensació que havia après a reconèixer perquè em forçava a redefinir la meva identitat, a reordenar i tensar els lligams amb les meves arrels. M'esforçava per recuperar les imatges dels carrers de Dansha i Humera que el meu cap havia esborrat feia ja massa temps. Havia sentit dir que només el dolor et pot connectar amb els records perduts, i jo havia racionalitzat el dolor fins a tal punt que una imatge d'una dona portant un nen petit mig adormit a l'esquena em feia un nus a la gola i m'omplia els ulls de llàgrimes. Una imatge que els periodistes oportunistes occidentals havien explotat, però que jo

també duia gravada dins meu, com un reflex d'una escena del passat. Se m'entelava la vista, no podia seguir llegint i canviava d'article.

U

El juliol del 2003, amb set anys, a Addis Abeba, la capital d'Etiòpia, vaig explicar als meus nous pares, l'Anna i el Ricard, que jo havia viscut a Dansha i a Humera. Els seus amics etiòps Kumbi i Teddy ens feien d'intèrprets. Parlaven un castellà impecable amb accent cubà, per ser fills de militars, orfes, que havien sigut enviats a Cuba a estudiar durant els anys setanta amb una mena de programa d'intercanvi entre països comunistes ideat per Fidel Castro. Mentre ells suggerien que potser havia vingut de Welkait, una zona administrativa de l'Estat Amhara que s'havia annexat al Tigray durant el lideratge del TPLF, i que en el transcurs de la guerra del 2020 els militars amhara l'havien recuperat, jo els repetia que havia treballat als camps de cotó entre Dansha i Humera amb la meva mare, la Yamrot. Durant les estones que ens quedaven lliures entre els diferents tràmits burocràtics que havien de fer l'Anna i el Ricard per adoptar-me legalment, vam recórrer la ciutat buscant un bon mapa on poguéssim situar-hi els meus pobles. Jo aleshores no sabia què era un mapa. No sabia llegir ni escriure. I com va ser de difícil trobar un mapa on hi sortissin aquells dos topònims: Dansha i Humera! Semblava que no existien, però

jo insistia en què eren els meus pobles. Mai no havia tingut tan clar qui era i d'on venia. A l'Ethiopian Mapping Authority ens van demanar una carta de sol·licitud per obtenir el mapa, que expliquéssim per què el volíem. Només feia tres anys escassos que s'havia acabat la guerra directa amb Eritrea. Les bases militars encara estaven actives perquè el Tractat de Pau d'Alger tan sols havia aconseguit que els dos bàndols, l'eritreu aleshores liderat per Isaias Afewerki i l'etíop encapçalat per Meles Zenawi, atuessin les hostilitats per trobar un acord per delimitar la frontera entre el nou Estat independent eritreu i Etiòpia. En concret es disputaven un poble anomenat Badimme, que havia estat assignat a Eritrea per la Comissió de Límits entre Eritrea i Etiòpia però que, segons els etiòps, pertanyia a la seva jurisdicció, tot i que Eritrea l'havia emprat com a enclavament estratègic per controlar la frontera. Més tard, la pèrdua d'Eritrea i de l'accés al mar Roig serien derrotes transcendents per a Etiòpia ja que, com a país sense costa, dependria de ports veïns per poder accedir al mercat mundial.

Vaig anar-me'n d'Etiòpia amb un mapa oficial a la motxilla on havia assenyalat les localitzacions més significatives de la meua curta vida allà. Del sud al nord, vaig encerclar Wereta (on sempre m'havien dit que havia nascut), Gondar, Dansha i Humera: una línia cap a l'oest, entre la frontera etiòp amb Eritrea i el Sudan. Amb set anys havia dit adeu a tot el que coneixia. Mirant per la finestra de l'avió d'Ethiopian Airlines com l'ampla ciutat

d'Addis Abeba s'empetitia, m'havia anat allunyant dels meus paisatges amb la sensació que ja no m'hi quedava res i que no hi tornaria mai més.

Vaig tornar a Dansha de nou amb l'Anna i el Ricard el 2006, tres anys després de marxar-ne, en el que va ser el meu primer viatge de retorn. Tenia deu anys i ja no podia recordar ni el meu carrer ni la casa on havia viscut. Que la memòria estigués tan bloquejada sempre m'ha fet pensar en la fragilitat de la ment humana. Qui seria jo sense la complexitat de la meva identitat? Segurament no veuria el món com el veig, segurament no tindria les ambicions que tinc, segurament estaria més tranquil·la i no em farien tanta por ni la misèria ni el fracàs.

Els meus pares van insistir en què havíem d'anar fins la ciutat d'Humera per poder visitar tots els llocs de la meva infància nòmada. Hi vam arribar després d'haver recorregut molts quilòmetres de carreteres complicades des d'Addis Abeba. Estàvem esgotats, emocionalment i físicament. Em va envair una sensació de calma al saber que ja no es podia anar més enllà, perquè a Humera s'acabava Etiòpia i ens hi havíem d'aturar a la força. Aquella va ser la meva primera vegada a Humera. Amb la Yamrot no hi vam arribar a entrar mai, ens vam quedar als afores, treballant i vivint acampats als camps de cotó. No sé quant temps hi vam estar. Segurament menys del que

imagino. Per tant no recordava gaire Humera, que és un nom que s'ha convertit en referent icònic de la meua història, un punt de referència, com els fars. Tenia deu anys i m'enfrontava al meu passat per primer cop, estava de dol, recuperant sensacions i imatges. Va ser aleshores quan vaig descobrir que Humera era una ciutat fronterera entre Etiòpia i Eritrea, i com era de diferent de l'Estat Amhara on molts m'havien reconegut com una més. De nit, en algunes cases s'hi cremava encens i l'aire feia una olor intensa que ho embolcallava tot.

Era molt agradable passejar pel mercat observant les parades de taronges apilades, les de plàtans penjats d'un cordill i les dels estris de cuina fets a mà, amb fusta, llautó o llaunes reciclades i fibres vegetals de tota mena. Sempre amb el Kumbi, que ens va acompanyar tot el viatge fent-nos d'interpret, i el Derriba, el conductor del tot terreny. Em sembla que no hauríem anat fins allà si haguéssim sabut la inseguretat que hi havia a la zona. De fet, vam acabar dormint a la base de l'Organització de les Nacions Unides (ONU), amb el nostre jeep aparcat al costat dels tancs de color blanc i altres vehicles blindats que feien servir els anomenats «cascos blaus».

Una tarda ens vam asseure a fora d'un petit *bunna bet*, al carrer, i el Kumbi, el Ricard i jo ens vam posar a jugar a les dames, amb un taulell fet de cartró i unes fitxes que no eren res més que els taps de les ampolles de Mirinda i Pepsi. Jo estava tranquil·la perquè era un lloc que no em reconeixia, era un lloc que jo no havia de reconèi-

xer. Ni la ciutat ni la seva gent em reclamaven, ni jo a elles. Encara estava en xoc per haver perdut l'eina per comunicar-me: l'amhàric. Em sentia en fals. Una traïdora. Era etiop però potser ja no ho era, intentava ser etiop però potser ja no ho semblava.

dh

Quan vaig començar a veure que haver passat més anys a Catalunya que els que havia pogut viure al meu país d'origen volia dir que la meva cultura catalana i europea s'anaven imposant sobre la meva identitat etiop i africana, el tema del desenvolupament humà em va començar a interessar més. A mi em costava comprar el discurs del victimisme, que significava explicar la meva experiència segons la narrativa de la culpa, la individualitat i la gratitud. Un discurs que em feia sentir molt petita. La culpa, perquè a la societat des d'on sortien les ajudes humanitàries en el fons no hi havia cap intenció de rectificar una desigualtat estructural, sinó només d'exercir la caritat per satisfer la seva consciència, en un intent d'equilibrar un sistema desigualitari del qual es beneficiaven. La individualitat, perquè jo em limitava a intentar entendre per què m'havia tocat viure fora d'Etiòpia a mi, i no a una altra nena de Kombolcha, de Desi o dels carrers d'Addis Abeba. Quan la pregunta correcta era: per què nosaltres i per què encara? I la gratitud, un discurs que t'obligava a donar les gràcies per haver pogut

marxar, per haver-te salvat d'un món «bàrbar, pobre i ignorant». Un discurs que et deixava atrapada en el paper de víctima. La realitat, però, és sempre més complexa. Sentia que m'havien desarrelat i «trasplantat» en una societat on gairebé m'era impossible trobar-hi models. Per això jo sempre m'he resistit a ser el que m'havia tocat ser. Com més «feréstega», més connectada em sentia amb la nena de les muntanyes de Wereta que encara portava a dins. Vaig iniciar, potser sense voler, una resistència silenciosa. Resistència a l'oblit. Que es va anar convertint també en una resistència en contra de mi mateixa i en contra del nou món que tenia davant meu.